

FASIHI YA KISWAHILI

1.a) Utangulizi unaofaa.

(3 x 1)

Hoja

(7 x 2)

- Ubepari-Shailoki na Antonio wanaendeleza maudhui hii.
- Chuki .
- Usaliti.
- Mapenzi-wanaume wanampenda Poshia binti mrembo.
- Ujanja-Poshia ana masharti mengi kabla aolewe.
- Mabadiliko-mabepari wanapoteza mali yao.
- Ribah-Shailoki aliwakopesha watu hela na kuwalipisha riba.
- Tamaa-Antonio ana tamaa ya mali.

b) Mafunzo.

- Tamaa haifai.
- Chuki ni kitu kibaya.
- Mabadiliko ni sehemu ya maisha.
- kinguoni.
- Katika dunia hii kuna kupata na kukosa.
- Kikulacho kinguoni mwaka.
- Kila kitu ambacho kina mwanzo kina mwisho.

(7 x 2)

Hitimisho

(2 x 1)

1. Mbinu za kisanaa.

Utangulizi unaofaa.

(3 x 1)

- Taswira- picha ya mali ya mabepari ikizama.
- Utohozi- majina ya wahusika kama shailoki, Antonio, Basanio.
- Kisengere nyuma-Bosanio anamkumbuka Poshia kuonyesha anamtamani.
- Nidaa-
- Dayalojia.
- Semi.
- Kisengere mbele.

-
-
-
-
-
-

3. a) Maudhui ya ujasiri.

- Utangulizi unaofaa.

(3 x 1)

- Edipode anakuwa jasiri kwa kukosa kujua kuwa yeye ndiye muuaji wa Laio.
- Edipode anakuwa jasiri kuwa awali alifanikiwa kumshinda mwanamke mwenye mabawa.
- Edipode anakuwa jasiri kwa kuamini kuwa muuaji wa Laio anaweza kumdhuru.

- Kwa ujasiri Teresia anamuambia Edipode yeye ndiye maluuni wa Thebe.
- Edipode anakuwa jasiri kwa kuwajali watu wake bila shaka alikuwa kiongozi mwema aliyewahurumia watu wake.
- Kwa ujasiri Kreoni anamnyamazisha Edipode.
- Edipode kwa ujasiri anawakabili na kuwaua walinzi wake. (7 x 2)

b) Mafunzo.

- Kila kitu ambacho kina mwanzo kina mwisho.
- Tuwatii wazazi wetu.
- Laana ya mtu mmoja isipoangaliwa vizuri inaweza kuwadhuru watu wengi.
- Chanda chema huvikwa pete.
- kazi yake Mola haina makosa.
- Hasira kwa kawaida huwa ni hasara.
- Tuwe wakarimu.
- Dharau ni kitu kibaya sana. (7 x 2)

4.a) Matukio yanayoifanya tamthilia nzima kuitwa tanzia.

- Utangulizi unaofaa. (3 x 1)
- Maaguzi ya miungu yanatia aila ya Laio katika majonzi.
  - Mauaji ya mfalme Laio.
  - Vifo na mateso ya watu na wanyama.
  - Kifo cha Jokasta.
  - Ukatili wa Laio na Jokasta kwake kitoto Edipode.
  - Kujitoboa macho kwa Edipode.
  - Athari za laana ya Edipode kwa maisha ya baadaye ya Antigone na Ismene.
  - Ukatili wa mwanamke mwenye mabawa. (7 x 2)

b) Fani za lugha zinazojitokeza katika tamthilia ya Mfalme Edipode.

- Maswali ya balagha-Je una macho ila bado hayaoni.Teresia anamuambia Edipode.
- Methali-Asiyekubali kushindwa si mshindani.
- Sitiari-Ulokuwa macheo yangu ya mwanga.
- Majazi-mjumbe,jina lake Edipode.
- Taswira-Picha ya jinsi Edipode alivyowaua wafuasi wa mfalme Laio.
- Tashbihi-kidevu chake Edipode.Ndovu zikawa mito inayofurika.
- Utohozi-Mwandishi ametoa baadhi ya kazi toka katika biblia.(7 x 2)
- Hitimisho unaofaa (2 x 1)

5.a) - Kabla ya dondoo.

- Sele anaonyeshwa akianza kuishi maisha ya kiajabu pale ambapo anajifungia ndani na hataki kuongea na jamaa zake. (3 x1)
- Katika dondoo.
- wanalizungumzia tatizo lake Sele.Zainabu anaeleza kauli ya watu kwamba Sele kabla ya kuachishwa kazi alikuwa buheri wa afya.Zainabu na Musa wanaendelea na mazungumzo yao na wanasema watapata nafasi wazungumze nae Sele. (2 x1)
- baada ya dondoo.

- Musa anaondoka na kuenda zake na anamuacha Zainabu akindelea na kazi zake.
(3 x 1)
- b) Maudhui
  - ukosefu wa haki.
  - Uongozi mbaya-ulimwengu wa tupa chuma kumla chuma.
  - Ukoloni.
  - Mtumwa. (4 x 2)
- c) Fani za lugha.
  - Tashbihi-kutuchezea kama sanamu.
  - Jazanda-washika dau.
  - Nidaa-una mambo! (3 x 2)
- d) Hisia za wazungumzaji.
  - Hisia za huzuni.
  - Hisia za furaha. (2x 2)
- e) Shida.
  - Kustaafishwa mapema kwa wafanyakazi. (3 x 1)
- f) Mafunzo.
  - Subira huvuta heri.
  - Uongozi mbaya hukwamisha maendeleo. (2 x 2+1)

6. a) **Kabla dondoo.**

- Familia yake Bw.Binafsi wamekaa sebuleni huku wakimgojea mzee mwenye nyumba aje mezani ili wanze kula chakula pale ukumbini na anapowasili anaketi na wanajiandaa kula chakula.(3 x 1)

Katika dondoo.

- Bwana Binafsi anagombana nae Mpya na kujuta kwa nini alimleta duniani. Anasema kwa Mpya amekuja duniani kumuondolea raha zake. Bwana Binafsi anawaambia aila yake jinsi anavyojitahidi kuwapa kila kitu pale nyumbani ili hali kule nje watu ni maskini kabisa.(2 x 1)

Baada ya dondoo.

- Familia yake Bw. Binafsi wanaanza kumsifia jinsi wanavyomuona yeye na anafurahi sana. Mpya anakataa kumsifia na hata anakataa kula chakula hicho kilichonunuliwa na Bw.Binafsi. Baadaye kunazuka mgogoro pale ambapo Bw.Binafsi anaamua amfukuze Mpya na mamake anaamua kwamba Mpya akifukuzwa yeye pia ataondoka nae.(3 x 1)

b) Maudhui katika dondoo.

- Nafasi ya mwanamke. Bw.Binafsi anaona kwamba mtoto wa kike hana faida.
- Njaa. Bw. Binafsi anawaambia aila yake wafumbue macho kwani kule nje kuna njaa tele.
- Elimu. Bw. Binafsi anawaelimisha watoto wake bila kuwaomba chochote.
- Maradhi. Bw. Binafsi anadokezea kuhusu magonjwa duniani.
- Utiifu. Bw. Binafsi anawaambia familia yake anachokihataji kutoka kwao. Kwamba hataki vingi ila angependa tu wamtii. (5 x 2)

c) Fani za lugha zinazojitokeza.

- Nidaa-Inamisha kichwa chako!

- Balagha-Mtoto wa kike ana faida gani?
- Taswira-Ningekun`goa mimbani mwa mama`ko.
- Mdokezo-Kisha anamwambia.....

(4 x 2)

d) Sifa za mhusika Bw.Binafsi.

- Ni mwenye hasira.
- Mpenda sifa.
- Mpenda dini.

(2 x 2)

e) Mafunzo kutokana na dondoo.

- Tuwatii wazazi wetu katika kila hali.
- Mungu ndiye mtoaji wa riziki zetu.

(2 x 2)

7. a) Matatizo yanayomkabili Tinka na familia yake.

- Utangulizi unaofaa.
- Unyanyasaji.
- Ulevi wa Wamala.
- Njaa.
- Ukojozi wa Nyakake.
- Kaija anaumwa na njaa kila mara.
- Kaija anakosa kitanda kwa muda.
- Migogoro.
- Magonjwa.
- Wamala kurudi nyumbani usiku sana au hata kukosa kurudi

(3 x 1)

(7 x 2)

b) Mafunzo.

- Mabadiliko ni sehemu katika maisha.
- Hasira ni hasara.
- Tutumie fursa zetu vizuri kabla ya kupoteza kazi.
- Ulevi ni adui wa maendeleo.
- Tufikirie kabla ya kutenda.
- Tufanye kazi kwa bidii.
- Tusuluhishe matatizo yetu kwa amani.

(7 x 2)

8.Maudhui ya umaskini.

- Utangulizi unaofaa.
- Nyumba yao kina Wamala ni kuu kuu.
- Hawana hela za kumpeleka Nyakake hospitalini.
- Nyakake na Kaija wanalala kitanda kimoja.
- Tinka anauza enguli ili apate hela.
- wanavaa matambara kuu kuu.
- Chakula anachokipika Tinka hakiwatoshi watu wa familia yake.

(3 x 1)

MAUDHUI MENGINE.

- Ufisadi.
- Siasa.
- Migogoro.

- Magonjwa.
- Vifo.
- Mabadiliko.
- Utengano.
- Huzuni. (7 x 2)
- Hitimisho unaofaa. (2 x 1)

9. Maudhui katika tamthilia ya Mkwamo.

- Utangulizi unaofaa
- Unyonyaji-Mzee Mkazo anazungumzia unyonyaji wa wakoloni.
- Vita kati ya waafrika na wakoloni.
- Usaliti-Watu weusi kama Muhanya, Mswaga, Mwiiba waliisaliti nchi yao.
- Dini na imani-waumini walichomwa.
- Ukatili-mfano mzuri ni mfalme Mkazo.
- Mabadiliko vita vinapozuka.
- Uzalendo na mshikamano.
- Ujasiri.
- Chuki.
- Athari za ukoloni.
- Umaskini.
- Vifo.
- Nafasi ya mwanamke kama vile Kasikinya.
- Migogoro. (14 x 2)

10. Mbinu za kisanaa.

- Utangulizi unaofaa. (3 x 1)
- Utohozi-Kila kona, chifu, makamanda, Yakobo.
- Tashbihi-Mikononi amekishika kikuki mithili ya fimbo.
- Kisengere nyuma-Kasuku anawakumbusha wasichana vita vya maumau.
- Takriri-Yohana alisema naam naam.Haleluya Haleluya.
- Majazi-Mpiga ngoma, Mkazo, Kasuku, Mfia dini N.K.
- Nyimbo.Waafrika waliimba kule porini nyimbo za kizalendo.
- Dayalojia.
- Taswira.
- Kinaya-Mwanamke Kasikinya kuwa kiongozi.
- Nidaa.
- Taharuki.
- Mdokezo.
- Methali.
- Semi. (14 x 2)

11.a) Shida zinazowa kabili wafanyakazi.

- Utangulizi unaofaa. (3 x 1)
- Unyanyasaji.
- Mishahara duni.
- Usaliti.

- Unyonyaji.
- Kazi nyingi.
- Uongozi mbaya wa Delamon.
- Ukosefu wa haki.
- Dhulma.
- Ufisadi.

(7 x 2)

b) Mbinu walizozitumia wafanyakazi.

- Mikutano ya kisiri.
- Mgomo mkubwa.
- Nyimbo za kizalendo.
- Kujibizana na polisi.
- Wengine walijiuzulu.
- Walikabiliana na wanyanyasaji na kuwaua. Mifano ya waliouawa na wafanyakazi ni Delamon, Shindo, Tereki na kadhalika.
- Hitimisho unaofaa.

(7 x 2)

(2 x 1)

12. Hulka ya wahusika.

i) Lanina.

- Utangulizi unaofaa.
- Ni jasiri.
- Ni mzalendo.
- Mwenye mapenzi.
- Ni mvumilivu.
- Ni mpenda haki.
- Mwenye msimamo thabiti.

(1 x 1)

(5 x 2)

ii) Delamon.

- Utangulizi unaofaa.
- Ni kiongozi mbaya.
- Ni katili.
- Ni mnafiki.
- Ni mfisadi.
- Ni mnyanyasaji.

(1 x 1)

(5 x 2)

iii) Tereki.

- Ni msaliti.
- Ni mnafiki.
- Ni muoga.
- Hana msimamo thabiti.
- Mkosa dira.

(5 x 2)

13. a) Mandhari katika tamthilia ya Chema chajiuza.

- Mandhari ya Kakoba.
- Mandhari ya Rwampala kwa Bahemuka.
- Mandhari ya mjini.
- Mandhari ya Nyamitanga.

- Mandhari ya Fortportal.

Mandhari ya nyumbani kwake Kwatampola. (7 x 2)

b) Umuhimu wa mandhari katika uendelezaji wa maudhui.

- Mandhari ya Kakoba yanaendeleza maudhui ya mapenzi wazazi wake Kwatampola wanapomtembelea.

- Mandhari ya Kakoba pia inaendeleza maudhui ya ukarimu. Mkele Kwatampola anawakaribisha wakwe zake kwa shangwe.

- Mandhari ya Rwampala inaendeleza maudhui ya mapenzi pia pale ambapo Bahemuka anapendana sana na mkele Bi. Shogora.

- Mandhari ya Mjini inaendeleza maudhui ya uchapakazi. Tunawaona watu wakifanya kazi kwa bidii.

- Mandhari ya Nyamitanga katika uwanja wa ujenzi unaendeleza maudhui ya ajira. Wengi wameajiriwa pale ili waweze kutekeleza shughuli ya jingo linalojengwa.

- Mandhari ya Nyamitanga katika uwanja wa ujenzi inaendeleza pia maudhui ya wizi. Bakehena anaiba vifaa vya ujenzi kutoka kwa mwajiri wake.

(7 x 2)

- Hitimisho unaofaa.

(2 x 1)

14. Mafunzo katika tamthilia chema chajiuza.

- Utangulizi unaofaa.

(3 x 1)

- Mvumilivu hula mbivu.

- Siku za mwizi ni arobaini.

- Tamaa mbele mauti nyuma.

- Baada ya dhiki ni faraja.

- Tupendane sote.

- Turidhike na tunachokipata.

- Tuwe waaminifu.

- Tufanye kazi kwa bidii.

- Chanda chema huvikwa pete.

- Aliye juu mgojee chini.

- Mabadiliko ni sehemu ya maisha.

- Mtenda mema hulipwa mema na mtenda maovu hulipwa maovu.

- Malipo ni hapa duniani ahera ni hesabu.

- Mla cha wenzake na chake huliwa.

- Tule jasho yetu.

(14 x 2)

- Hitimisho unaofaa.

(2 x 1)

MWISHO